

Mavricij Scheyer – ustvarjalec sijajnih gozdnih kultur

Mavricij Scheyer – Creator of Magnificent Forest Cultures

Mateja KIŠEK*

Izvleček:

Kišek, M.: Mavricij Scheyer – ustvarjalec sijajnih gozdnih kultur. Gozdarski vestnik, 73/2015, št. 3. V slovenščini z izvlečkom v angleščini, cit. lit. 21. Prevod Breda Misja, jezikovni pregled slovenskega besedila Marjetka Šivic.

Mavricij Scheyer, po rodu nemški Čeh, je ena izmed najpomembnejših osebnosti s področja gozdarstva iz druge polovice 19. stoletja. Njegovo najpomembnejše delo je knjižica z naslovom *Navod, kako naj ravnaajo posamezni kmetje in cele soseske z gozdom*, ki je prva slovenska gozdarska knjiga, s katero je želel predvsem kmete izobraziti in podučiti o ustreznem gospodarjenju z gozdovi. Bil je nadupravitelj gosposke gozdne posesti v Radečah (zdaj Jatna), kjer je pogozdil več kot 400 ha goličav, postavil gozdno železnico in sodeloval pri postavitvi parne žage. Bil je tudi nadzornik pri gradnji znamenitega železnega mostu v Radečah, nadzornik pri gradnji lokalnih cest, pionir arheoloških izkopavanj, vidna oseba v družbi in politiki v Radečah, predvsem pa izjemen gozdarski strokovnjak. Cesar ga je odlikoval z zaslužnim zlatim križcem s krono. Umrl je leta 1894 in v letu 2014 smo obeležili 120. obletnico njegove smrti.

Ključne besede: Mavricij Scheyer – življenjepis, gozdar, družbeni delavec, gozdna železnica, prva slovenska gozdarska publikacija, pogozdovanje Jatne

Abstract:

Kišek, M.: Mavricij Scheyer – Creator of Magnificent Forest Cultures. Gozdarski vestnik (Professional Journal of Forestry), 72/2014, vol. 9. In Slovenian, abstract in English, lit. quot. 21. Translated by Breda Misja, proofreading of the Slovenian text Marjetka Šivic.

Mavricij Scheyer, a Czech of German origin, is one of the most important personalities in the field of forestry in the second half of the 19th century. His most important work is the booklet titled "*Navod, kako naj ravnaajo posamesni kmetje in cele soseske z gozdom*" (*Instructions how Individual Farmers and Whole Neighborhoods Should Treat the Forest*). This is the first Slovenian forestry book with which he wanted to educate and teach primarily farmers about appropriate forest management. He was senior administrator of the gentry forest estate in Radeče (now Jatna), where he afforested over 400 ha of wastelands, built forest railroad and took part in building a stem sawmill. He was also a supervisor in building of the famous iron bridge in Radeče, a supervisor in construction of local roads, a pioneer of archeological excavations, a notable person in society and politics in Radeče and, above all, an exceptional forestry expert. He was awarded Golden Merit Cross with Crown by the emperor. He died in 1894 and in previous year (2014) we marked the 120th anniversary of his death.

Key words: Mavricij Scheyer – biography, forester, notable society member, forest railway, the first Slovenian forestry book, afforestation of Jatna

1 UVOD

Mavricij Scheyer – gozdar, družbeni delavec iz druge polovice 19. stoletja. Čeprav se morda zdi, da je ta čas že zelo oddaljen od nas, se motimo. Dandanes sekamo drevesa, ki so vzklihi takrat, in žanjemo sadove dela takratnih gozdarjev. Zavedati se moramo, da je gozdarstvo panoga, ki mora biti zazrta v prihodnost in se mora učiti iz preteklosti. Prav je, da obeležimo spomin na tiste, ki so v preteklosti pomembno prispevali k razvoju gozdarstva na lokalnem nivoju in tudi v širšem slovenskem prostoru.

Ob 120. obletnici njegove smrti smo izbrskali podrobnosti o delu in življenju tega velikega moža. Scheyer ni bil le gozdar, pisec prve slovenske knjige s področja gozdarstva¹ in gospodarstvenik, ampak se je aktivno vključeval tudi v družbenopo-

¹ Leta 1854 je Janez Zalokar v knjigi *Umno kmetovanje in gospodarstvo*. Na svetlo dala c. k. Kranjska kmetijska družba. V knjigi, ki je v pretežnem delu posvečena kmetijstvu je, strani 291-314 posvetil gozdu in gozdarstvu por naslovom *Od gojzdstva sploh*.

* M. K., mag. ing. gozd., kisekmateja@gmail.com

litično življenje (Pintarič, 2014). S svojim delom je povsod, kjer je deloval, pustil pečat (Brus, 2014). Tako ni naključje, da smo se prav Radečani odločili, da bomo odstrli tančice preteklosti in se poglobili v življenje tega znamenitega gozdarja, ki je živel in delal v našem okolju.

Pričujoči članek povzema življenje in Scheyerjevo delo in predstavlja grobo podobo takratnih družbenih razmer. Je dragocen delček v mozaiku zgodovine širšega slovenskega gozdarstva in samega kraja Radeče, kjer je Scheyer preživel svoja najbolj ustvarjalna leta. Vsem tistim, ki jim članek ne bo v celoti potešil radovednosti, pa priporočam, da v roke vzamejo v začetku septembra 2014 izdani zbornik², kjer je na 112 straneh obširneje opisano življenje in Scheyerjevo delo.

2 RAZISKOVALNO DELO

Raziskovanja življenja in dela Mavricija Scheyerja smo se lotili v okviru študijskega krožka Mauritius (v nadaljevanju ŠK Mauritius), na pobudo mentorja g. Jožeta Praha. Sodelovalo je dvanajst članov.

Študijski krožki so majhne skupine za neformalno učenje, kjer se zbirajo, učijo in družijo radovedni ter s svojimi rezultati prispevajo k razvoju domačega okolja (Andragoški center ...).

O Scheyerju in njegovem delu nismo vedeli veliko, tisto malo, kar smo poznali, pa je dajalo slutiti, da je njegovega dela še veliko več (Imperl, 2014). Člani smo se srečevali na sestankih, kjer smo drug drugemu predstavljali rezultate dosedanjega dela, spoznavali novo, se učili in odhajali domov polni zanosa in energije za novo odkrivanje skritih trenutkov v Scheyerjevem življenju.

Najpomembnejši rezultat dela ŠK Mauritius je zbornik z naslovom Mavricij Scheyer – Gozdarski strokovnjak in družbeni delavec v Radečah. V zborniku smo člani ŠK Mauritius predstavili vsak svoje področje raziskovanja in svoj pogled na znamenitega moža. Knjižica je pomembno delo, kjer so zbrane zanimive in dragocene informacije iz zgodovine slovenskega gozdarstva in Scheyerjevga življenja. Študijski krožek kot oblika neformalne izobraževanja se tako izkaže kot izjemno

Slika 1: Naslovnica zbornika o Mavriciju Scheyerju. Znamenitega gozdarja je upodobil Ciril Horjak (Prah, 2014).

pomemben in funkcionalen način izobraževanja ter izražanja kreativnosti članov, mnogo pa lahko doprinese tudi širši razgledanosti.

3 STANJE GOZDOV NA SLOVENSKEM V SCHEYERJEVEM ČASU

Da bi lažje razumeli pomen Mavricija Scheyerja in njegovega dela za slovenski prostor, se moramo vrniti v 19. stoletje in se spomniti gozdarstva takratnega časa in specifičnih družbenih razmer.

Razvoj zasebne gozdne posesti ni bil vedno ugoden za slovenske gozdove. V prvi polovici 19. stoletja so med fevdalci in podložniki nastajali vse ostrejši spori zaradi gozdnih in pašnih servitutov. Velike spremembe na tem področju je prinesla tudi marčna revolucija leta 1848. Zakon o zemljiški odvezi je med drugim določal tudi odpravo raznih pašnih in lesnih pravic ter servitutov, ki so obstajali med zemljiško gosposko in podložniki. Zemljiške služnosti so odkupovali in uravnavali

² Prah J. (ur.) 2014. MAVRICIJ SCHEYER – gozdarski strokovnjak in družbeni delavec v Radečah. Radeče, Študijski krožek Mauritius: 111 str.

več kot dvajset let, od leta 1858 do 1880, glavni del pa je bil izveden v 70. letih 19. stoletja (Winkler, 1996). Gospodarjenje z gozdovi, ki so jih dobili v last kmetje, je bilo neprimerno in čezmerno izkoriščevalsko.

Drobljenje gozdne posesti je povzročilo tudi mnogo gozdnogospodarskih težav. Na razdrobljeni posesti ni bilo več mogoče racionalno gospodarjenje, donosi so komaj pokrili lastne potrebe, tržni presežki so bili neznatni (Winkler, 1996).

O razlogih za slabo stanje tedanjih gozdov so se razpisali tudi v Novicah, gospodarskih, obrtniških, narodnih (v nadaljevanju Novice) 1. septembra 1869, v prispevku z naslovom: *»Kaj bode gozde (boršte) naše djalo v boljši stan?«*. Glavni in najpomembnejši razlog je bila pretirana sečnja gozdov, saj je bilo veliko gozdov *»... pod sekiro dvojnih lastnikov in dokler ima gozd dva lastnika, seka eden bolj kot drugi v gozdu; vsak si misli, kar zdaj dobim, to je moje«*. Drugi razlog je bila revščina kmetov – les je bil vir denarja za plačevanje osnovnih življenjskih potreb in davkov in v takšnih razmerah je utopično pričakovati, da bo gospodarjenje z gozdovi primerno. Tretji razlog pa je bil premalo znanja o gospodarjenju z gozdovi. Premalo je bilo namreč gozdarskih šol in priložnosti, da bi se tudi posamezniki – kmetje učili ustreznega gospodarjenja z gozdovi. Po odpravi servitutov so kar naenkrat kmetje dobili v last gozdove, s katerimi niso znali ustrezno gospodariti, saj jim to nikoli dotlej ni bilo dovoljeno. Tega so se zavedali gozdarji – strokovnjaki (med drugimi tudi Mavricij Scheyer), ki so na različne načine poskušali prispevati k širjenju znanja o gozdovih in gospodarjenju z njimi. Veliko vlogo pri ozaveščanju in poučevanju so imele Bleiweisove novice (1843–1902), pa tudi 26. oktobra 1767 v Ljubljani ustanovljena Družba za kmetijstvo in koristne spretnosti (Perko, 2011).

4 ŽIVLJENJE IN DELO MAVRICIJA SCHEYERJA

Življenja in dela Scheyerja se je v ŠK Mauritius celovito in obsežno lotil raziskovalec in zgodovinar Oskar Zoran Zelič (2014).

4.1 Mladost in prihod na Notranjsko

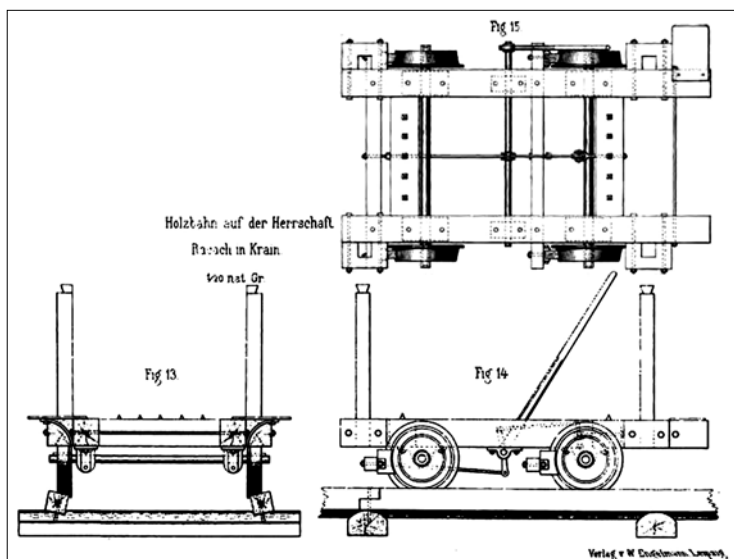
Mavricij Scheyer se je rodil 14. februarja 1837 Martinu Scheyerju in Ani, rojeni Smolka, v mestu Kutná Hora na Češkem. V Kutni Hori je končal osnovno šolo in dva razreda realke. Gozdarske šole ni obiskoval, vendar je šel po očetovih stopinjah, ki je delal kot poljski logar in tri leta služboval kot gozdarski pripravnik pri rentnem uradu kneza Weriana Aloisa Windischgrätza v Vintrířovu in tri leta kot gozdarski pristav na njegovem posestvu v Jemništu. Prav služba pri knezu Windischgrätzu je usodno vplivala na njegov prihod na Slovensko, saj je knez sredi 19. stoletja na Slovenskem nakupil precej posesti z gradovi vred. V ozadju vseh nakupov so bili gospodarski interesi, zlasti v povezavi z gradnjo Južne železnice in možnostmi prodaje lesa. Za upravljanje gozdnih posestev je Windischgrätz potreboval izobražene in izkušene ljudi. Ker tedaj na Slovenskem ni bilo šolanega gozdarskega kadra, so lastniki gozdov radi sprejemali gozdarje s Češke, ki so se najhitreje naučili domačega jezika in tako je Scheyer v začetku oktobra 1858 prišel na Notranjsko – kjer je bil Windischgrätz lastnik skoraj vseh gozdov –, in postal »bošnar«, revirni gozdar na graščinskem posestvu (Zelič, 2014).

Naloga »bošnarjev« je bila, da so izmerili les in nadzirali sečnjo. Pazili so, da je bilo delo opravljeno čim bolj pravilno. Opravljali so tudi delo gozdnih čuvajev, podrejeni pa so bili »ferštnerjem« – nadlogarjem (Zelič, 2014).

Scheyer je bil zaposlen tudi v Idriji, kjer se je pogloblje seznanil z gozdno železnico, imenovano »idrijski lauf«. To je pomembno vplivalo tudi na njegovo delo naprej (Zelič, 2014).

4.2 Löwenfeldova parna žaga in Scheyerjeva gozdna železnica

Jeseni 1868 se je Scheyer preselil v Radeče, na pobudo Morica Löwenfelda, ki je v okolici Radeč kupil precej posesti. Tod je preživel svoja najbolj plodna leta. V letih lastništva je Löwenfeld izsekal Jatno, dejavnost doline se je prilagodila sečnji in odvozu lesa do železniške postaje v Zidanem Mostu. Za izkoriščanje lesnega bogastva je potreboval sposobno in izkušeno strokovno osebje (Zelič, 2014). Bukove gozdove Jatne so

Slika 2: Voziček za prevoz lesa gozdne železnice v dolini Glažute na Jagnjenici pri Radečah

sicer zelo sekali in izkoriščali že osemdeset let in več pred Löwenfeldovem prihodom. Na posestvu svibenskega gospostva je stala steklarna, glavne pogoje za njeno ustanovitev pa so gotovo dali obsežni gozdovi Jatne. Tudi kremenjak je bil v bližini. V steklarni so uporabljali predvsem domačo pepeliko. Izdelovali so lepo steklo, ki je bilo zelo uporabno v kemične namene. Njeno obratovanje je trajalo najbrž do sredine 90. let 18. stoletja (Zelič, 2014).

Od leta 1871 je bil Scheyer nadupravitelj Löwenfeldovega gozdarskega veleposestva v Radečah, kjer je poskrbel tudi za pogozditev okrog 400 ha goličav v gozdarskem predelu Jatna (Samec, 2014). Zasajali so predvsem s smreko češkega izvora (Prah, 2014a).

Scheyer je svoje znanje in bogate izkušnje, ki si jih je pridobil v službah pri knezu Windischgrätzu in upravi državnih gozdov v Idriji, v največji mogoči meri uporabil v Radečah. Na Scheyerjevo pobudo je Moric Löwenfeld 1869 za razrez bukovine iz svojih gozdov postavil parno žago in leseno gozdno železnico za prevoz iz oddaljenih gozdov v dolini potoka Glažutnice do parne žage v oddaljenosti 4,1 km. Scheyer je tehnologijo gradnje gozdne železnice prenesel iz Idrije in jo še izpopolnil. Gozdna železnica na Jagnjenici pri Radečah je bila zgrajena kot druga gozdna železnica na Slovenskem (Zelič, 2014).

Prvi vozički, ki so jih uporabljali za prevoz

lesa, je izdelala tovarna Körösy iz Gradca, kasneje pa so jih izdelovali sami. Scheyer je skonstruiral voziček za prevoz lesa, pri katerem je bilo mogoče v vzvodom zavirati kotalno površino prednjih in zadnjih koles (Prah, 2014). Svojo inovacijo je patentiral decembra 1870, tako da sta mu trgovinsko ministrstvo in ministrstvo za kmetijstvo, industrijo in trgovino za iznajdbo železniškega vozička za prevoz lesa, imenovanega »Selbstbremsen«, izdala patent za dobo enega leta. Gozdna železnica je obstajala pet let, do oktobra 1874. Trasa proge je bila vidna po pragovih še do leta 1950, zdaj pa o njej ni več nobenih materialnih ostankov (Zelič, 2014).

4.3 Obsežno pogozdovanje Jatne

Vso veliko lesnopredelovalno proizvodnjo je vodil Mavricij Scheyer. Po poseku bukovine je goličave med letoma 1868–1880 kultiviral in pogozdil z iglavci, največ s smreko, pa tudi z macesnom in borom. O pogozditvi poroča Scheyer v Novicah leta 1871: »Tudi se pri nas s sajenicami (flancami) gozd zasaja; mi imamo večkrat po sto tisoč smrekovih, črnoborovih, in macesnovih sajenic, se vé, da za svojo potrebo« (Posestnikom gozdov, 1871). V Oglasniku, prilogi Novic, je občasno objavljaj oglase, v katerih je ponujal pridelke.

Da se je Scheyer zelo ukvarjal z vzgojo sadik, priča tudi naslednja objava v Novicah iz leta 1871

Gozdna rež

ktera štiridesetkrat seme povrne, in se kakor drug pridelek na njivah ali v gozdu pridobi, 6 do 7 čevljev dolgo slamo daje, se dobi pri gozdnem oskrbništvu grajščine Radeške, vagan po 6 gold. brez žakljev.

V Radečah pri Savi 17. vel. serp. 1871.

Moric Scheyer,
gozd. oskrbnik.

(175—2)

200.000 dvoletnih smrekovih sajenk

po 3 goldinarje tisuč (tavžent) so dobi pri grajščinskem oskrbniku v Radečah na Dolenjskem pri Zidanemu mostu. (Steinbrück.) (26—2)

Brezovega drevja

30.000 in več za obroč se zna dobiti pri oskrbništvu Radeške grajščine na Dolenjskem. (40—1)

Slika 3: Oglasi, v katerih je Mavricij Scheyer ponujal Gozdno rež (Oglasnik, 1871), 200.000 dvoletnih smrekovih sajenk (Oglasnik, 1877) in Brezovo drevje (Oglasnik, 1879).

(Posestnikom gozdov, 1871). V članku je Scheyer zapisal naslednje: »Odprla se nam je pomlad, in ne samo za kmeta, tudi za logarja je došla doba, za prihodnje čase skrbeti, to je s semenom ali s sajenicami (s flancami) skrbeti za obnovo zapušče-

nega gozda« (Posestnikom gozdov, 1871). Opisal je, kako to delajo v Radečah: »Mi sejemo gozdno seme; kjer pa imamo prostor in zemljo za to, se z gozdnim semenom oves in dveletna rž seje. Letos se oves seje, drugo leto se rž dobi, in med tem mlad gozd brez škode lepo raste. Po taki napravi se k večemu stroški za setev nazaj dobijo....Zato vabimo vsacega prijatelja lepega gozda in gozdne kulture, kateremu je mar kaj videti ali se naučiti, naj pride k nam pogledat: pri tej priložnosti more videti tudi našo parno žago z dvema lokomobiloma, kakor tudi našo pripravo za prevažanje drv po leseni železnici in po rižah drvarskih. Podpisani je vselej, kolikor mu čas dopušča, rad pripravljen vsacemu pokazati vse to, in kdor poduka želi, ga tudi podučiti in na vsako vprašanje o zadevah gozdarstva odgovor dati« (Posestnikom gozdov, 1871).

Scheyer je velik poudarek namenjal obnovi gozda. Med pomembnejšimi je bil njegov sestavek v Novicah iz leta 1873. Kmetijska družba je razdelila veliko gozdnega semena, ob tem pa so se bali, da je »mnogo gospodarjev, ki ne vedo, kako naj se seje, da ne bode seme s trudom vred zavrženo« (Kako se seje ..., 1873). To je bil tudi povod za objavo sestavka. V članku Scheyer opisuje, kako naj sejejo semena posameznih gozdnih drevesnih vrst in opozori na napake, ki se pogosto zgodijo pri sajenju in presajanju sadik. Omenjeni sestavek je, razen uvoda, dobeseden prepis zadnjih treh strani (41–43) Navoda, isti članek pa so Novice objavile še julija 1887 brez navedbe avtorja.

Kot nadgozdar je bil aktiven član Kranjsko-Primorskega gozdarskega društva, ustanovljenega

Slika 4: Panorama Jatne. Gozdovi Jatne danes. (Foto: Prah, 2014).

Slika 5: Razglednica, na kateri je upodobljen radeški železni most (Prah, 2014).

Slika 6: Znameniti železni most v Radečah danes (Foto. Gospodarič, I.).

leta 1875. 23. oktobra 1880 je omenjeno društvo organiziralo ekskurzijo v gozdove nekdanje graščine Svibno, ki so bili v lasti Morica Lövenfelda. O dogodku sta poročala predvsem *Laibacher Zeitung* in *Laibacher Wochenblatt*.

Dopolodne se je štirideset članov društva odpeljalo z vozovi iz Radeč do Jagnjenice, od koder so začeli pod vodstvom nadgozdarja Mavricija Scheyerja peš ekskurzijo v revir Jatne. Na poti so si ogledali z novimi kulturami pogozdena območja; na Repiji razliko med sajenjem in setvijo smrek, nato bujne nasade macesna, nasade bora, smreke in macesna. Na območjih Hladski pot in *Žaje* so si ogledovali v izmeničnih vrstah lep macesnov in smrekov nasad, od tam pa se jim je odpiral mogočen razgled na kulture smreke in črnega bora proti Komatnemu hribu in Magolniku v skupnem obsegu okoli 402 hektarja. Ekskurzija je na udeležence iz vrst gozdarske stroke naredila močan vtis. Bili so presenečeni nad vidnimi dosežki in so občudovali storjeno popolnost. Svoje navdušenje so na predlog gozdarskega nadsvetnika Ivana Salzerja izrazili »ustvarjalcu« sijajnih gozdnih kultur Mavriciju Scheyerju s trikratnimi klici »Hoch!« (Zelič, 2014).

4.4 Scheyerjevo udejstvovanje na drugih področjih

Mavricij Scheyer se je ukvarjal z izdelovanjem lesenih maket naprav, ki so jih tedaj uporabljali za spravilo lesa. Franc Schollmayer (1874) je o njegovih maketah poročal naslednje: »Naj omenim še posebno zanimive modele, ki jih je razstavil odbornik

kmetijske družbe Kranjske gosp. Mavricij Scheyer v Radečah. Ti modeli so predstavljali uzvišalo za les, železnico z vozom, rižo z metalom in klavžo, velike grablje za lov plovljenih drv iz Idrijanskega državnega gozda, kakor tudi železnico z vozom za prepeljavo lesa. Vse te priprave so res vredne, da se vpelje povesod, koder takih priprav potrebujejo.«

Scheyer je bil član Muzejskega Društva za Kranjsko in se je ljubiteljsko ukvarjal tudi z arheologijo. Njegova arheološka izkopavanja segajo v sam začetek slovenske prazgodovinske arheologije. Prvo izkopavanje prazgodovinskega najdišča v zahodnem delu Posavja, pri katerem je imel ključno vlogo prav Scheyer, je potekalo poleti 1879 – torej le malo po domnevnem odkritju kolišč na Ljubljanskem barju leta 1875, ki ga štejemo za rojstno leto slovenske prazgodovinske arheologije. Po nalogu Naravoslovnega dvornega muzeja na Dunaju je izkopal dvanajst prazgodovinskih gomil v gozdu Velika Dobrava nad Šmarčno pri Boštanju.

Že leta 1872 se je osnoval poseben odbor za izgradnjo mostu v Radečah, katerega član je bil tudi Scheyer. Omenjeni odbor je dal narediti načrte zgradbe in dobil dovoljenje za zgraditev mostu, ni pa mogel zagotoviti potrebnega denarja, čeprav so dobili pravico pobirati mostnino za plačilo stroškov gradnje. Leta 1893 so Radečani le izprosili gradnjo železnega mostu čez Savo, ki je bil zgrajen v letih 1893–1894. Za načelnika odbora za gradnjo mostu so izvolili izkušenega Scheyerja. Odprtje mostu je bilo 26. 8. 1894. Železni most je bil ponos Radečanov; upodobljen je tudi na razglednici (Slika 5).

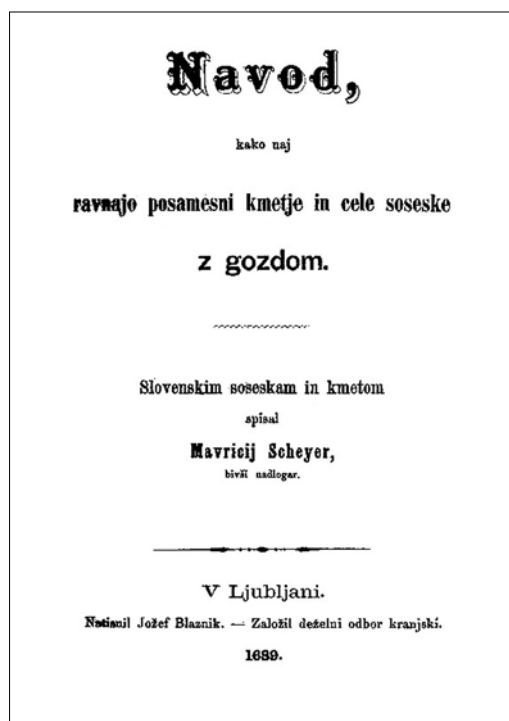
Scheyer se je zavzemal za boljše povezavo Radeč in zvezo Kranjske s Štajersko. Bil je odbornik v okrajnem cestnem odboru za okraj Radeče. Prizadeval si je izboljšati in nadgraditi lokalne prometne povezave, predvsem cesto Hotemež–Brunk. Gradbena dela na cesti je vodil Scheyer sam.

Sodeloval je tudi na področju posojilništva v Radečah. Po načelu »*kjer je sodnija in davkarija, ondi naj bode tudi posojilnica*«, je bila 15 avgusta 1893 v Radečah ustanovljena okrajna posojilnica.

Scheyerja je cesar 12. novembra 1879 za njegovo zaslužno delovanje odlikoval z zlatim zaslužnim križcem s krono. Aktivno udejstvovanje in ugled, ki si ga je pridobil v Radečah, pa sta ga pripeljala v radeško občinsko predstavništvo.

4.5 Zasebno življenje Mavricija Scheyerja

Scheyer je bil dvakrat poročen, vendar ni imel otrok. Njegova prva žena Terezija je umrla 9. maja 1893, stara 54 let, za posledicami nesrečnega padca z voza dva dni poprej. Na kraju padca je dal Scheyer postaviti znamenje, ki še vedno stoji tik pod cesto Boštanj–Radeče. Po ženini smrti se je še istega leta poročil s sedemnajst let mlajšo Emo Hermino Ravnikar, vendar zakon ni trajal dolgo, saj je Scheyer zbolel za gnojnim vnetjem, kateremu je podlegel 29. novembra 1894 v Radečah v 57. letu starosti. O njegovi smrti so se razpisali tudi časopisi takratnega časa. Slovenec je poročal: »*Iz Radeč 1. dec.: Umrl je tu dne 29. m. m. g. Moric Scheyer, prejemši sv. zakramente umirajočih. Rajni rodом s Češkega, bil z zlatim zaslužnim križcem odlikovan nadlogar radeške graščine, katero je skozi blizu 27 let oskrboval. Občina izgubila je v njem svojega prvega svetovalca, šola svojega krajnega nadzornika, cestni odbor svojega načelnika. O času grajenja našega mostu čez Savo bil je tudi načelnik mostnega odbora. Do revežev je bil radodarnih rok. V narodnem oziru ni bil ne naš nasprotnik, pa tudi ne naš privrženec. V obče je bil priljubljen mož. Zato se je pa njegovega pogreba, ki je bil v soboto popoldne in kokoršnih naš trg ne šteje mnogo, udeležila velika množica ljudi, odličnih in preprostih, ki so prišli od blizu in daleč skazat rajnkemu zadnjo čast. Svetila mu večna luč!*«

Slika 7: Naslovnica knjižice *Navod, kako naj ravnaajo posamezni kmetje in cele soseske z gozdom* (Scheyer, 1869).

5 PRVA SLOVENSKA GOZDARSKA KNJIGA

Na Slovenskem se je gozdarska literatura pojavila pozneje kot literatura drugih kmetijskih panog (Samec, 2014). Scheyer je svoje znanje o gozdu pretil na papir in na pobudo Kranjskega deželnega odbora je nastala knjižica z naslovom *Navod, kako naj ravnaajo posamezni kmetje in cele soseske z gozdom* (v nadaljevanju *Navod*) (Slika 7). Letnica izida je napačna – zapisano je leto 1689, namesto 1869. Spisana je bila v nemščini, poslovenil jo je Ivan Tomšič, založil pa deželni odbor Kranjski v 2.000 izvodih. Napisana je bila preprosto in v jeziku, ki je bil razumljiv širokim množicam (Zelič, 2014). Cena enega izvoda knjižice je bila po navedbah precej nizka – samo »10 novih krajcarjev« (Dopisi iz Ljubljane, 1869). To je bil tudi učbenik na prvi slovenski gozdarski šoli, namenjeni sinovom posestnikom gozdov, ki je delovala na Snežniku od leta 1869 do 1875 (Perko, 2007). Na Slovenskem tedaj sploh ni bilo gozdarske knjige, ki bi lastnikom gozdov na razumljiv

in preprost način nudila napotke o praktičnem pristopu razdelitve gozdov ter za boljše gospodarjenje z njimi (Samec, 2014).

Navod velja za prvo strokovno gozdarsko knjigo, napisano v slovenskem jeziku, ki je lastnikom na preprost in razumljiv način dala temelje za boljše gospodarjenje z gozdovi. Scheyer je v njej zlasti opozoril na nujnost racionalnega gospodarjenja s skupnimi gozdovi, gozdovi veleposestev in z gozdovi, ki so jih kmetje dobili kot odškodnino za odkup servitutnih pravic (Zelič, 2014).

»Živa je želja, da vsak mladi in stari kmetovalec, ki kaj gozda ima, seže po teh bukvicah. Gotovo se jim bojo oči odprle za umno gospodarstvo in sčasoma pridemo na bolje z gozdi našimi,« je bilo zapisano Novicah septembra 1869 (Kaj bode boršče ..., 1869).

Sam Scheyer (1869) je v uvodu knjižice zapisal naslednje: »Res je, da niti posamesni kmetje niti cele soseske ne morejo plačevati učenega logarja, ako nimajo posebno veliko gozda, res pa je tudi, da nimamo še knjige spisane v slovenskem jeziku, iz ktere bi se naš kmet podučiti mogel, kako mu je gospodariti z gozdom; - naj tedaj ta knjižica poduči slovenskega kmeta v prav lahko umevni besedi, kako naj skrbi za svoj gozd, da bode prideloval iz njega dosti lesa za domačo potrebo.« Knjižica je dostopna tudi na spletu³.

Prva izdana Scheyerjeva publikacija je v nemškem jeziku pisan priročnik *Tablice za izračun prostornine oglarskih kop* (*Tabellen zur Bestimmung des Rauminhaltes von stehenden Kohlenmeilern*), ki je izšel leta 1868 pri ljubljanskem založniku Janezu Giontiniju. Tablic danes ni mogoče najti v nobeni knjižnici, podatki o naslovu in izidu pa so le v knjigotrškem katalogu založnika (Samec, 2014).

Leta 1872 je Scheyer izdal svoje drugo samostojno delo v slovenskem jeziku – *Tablice, iz katerih se zve, kako se obsežek lesa v kubične metre prerajta* (Slika 8). Namen priročnika je Scheyer (1872) opisal v svojem predgovoru: »Pomanjko-

Slika 8: Scheyerjeve Tablice, iz katerih se zve, kako se obsežek lesa v kubične metre prerajta. (Scheyer, 1872).

vanje bukev, v katerih bi bila kubična mera lésa v slovenskem jeziku razložena, je mene napravilo, da sem te bukvice sestavil, in želim, da bi z njimi tej potrebi ustregel. Sestavljanje števk je veči del po Grabnarjevih tablicah, ktere so v nemškem jeziku za najboljše spoznane, dovršeno. Razložil sem več tablic, in sem se navadne mere slovenske po deželi najbolj držal. Tablice sem razložil zato, da se vsaka sorta lesa posebej razločiti zna.«

6 ZAKLJUČEK

Najpomembnejše delo Mavricija Scheyerja je zagotovo knjižica z naslovom *Navod, kako naj ravna posamezni kmetje in cele soseske z gozdom*, ki je nastala kot reakcija na čezmerno izkoriščene in neustrezno gospodarjene gozdove. Kmetje, ki so po zemljiški odvezi dobili v last zemljo, s katero so lahko prvič v zgodovini gospodarili po svoji volji, praktično niso imeli znanja, kako bi to ustrezno počeli. Scheyerjeva knjižica je bila v tem pogledu neprecenljiva, saj je na razumljiv način najširšim in malo izobraženim množicam kmetov podala znanje, ki so ga potrebovali.

Zdaj sicer ne zagovarjamo več klasične nemške šole urejanja gozdov, katere privrženec je bil Scheyer, ampak v nasprotju s tem zagovarjamo sonaravno, trajnostno in večnamensko gospodarjenje z gozdovi. Gozdarstvo je živo, se spreminja in razvija na podlagi vedno novih spoznanj in izkustev. Kljub temu lahko slutimo, kako pomem-

³ <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:doc-RELEX197Q/>

ben in velik je bil Scheyer v svojem času. S svojo neizmerno voljo, energijo in znanjem je postal pomemben del zgodovine slovenskega gozdarstva.

Sir Isaac Newton je že davnega leta 1676 zapisal naslednje: »Če sem videl dlje *kot drugi, je bilo to le zato, ker sem stal na ramenih velikanov!*« Slovenško gozdarstvo je bilo in je v samem svetovnem vrhu in mnogi nam zavidajo zgledno urejene in vzorno gospodarjene gozdove. K temu so zagotovo pripomogla tudi Scheyerjeva ramena in še ramena mnogih drugih gozdarskih strokovnjakov tedanjega časa, na katera so lahko stopili njihovi nasledniki, ki so znali in zmogli videti dlje!

7 ZAHVALA

Člani ŠK Mauritius se zahvalujemo vsem, ki so kakor koli podprli naše delovanje in izdajo zbornika o Mavriciju Scheyerju.

Posebna zahvala velja Veleposlaniku Češke republike Njegovi ekselenci dr. Petru Voznica za sodelovanje in pomoč pri iskanju podatkov in informacij na Češkem ter prof. in višjemu bibliotekarju Dragu Samcu.

7 LITERATURA IN VIRI

Andragoški center Republike Slovenije <http://www.acs.si/sk> (8. 9. 2014).

Brus, R., 2014. Mavricij Scheyer – Panta rhei V: Mavricij Scheyer – gozdarski strokovnjak in družbeni delavec v Radečah. Prah J. (ur.). Radeče. Študijski krožek »Mauritius«: 7–150.

Imperl, M., 2014. Le kaj imajo skupnega gozdar, zgodovinar, upokojenka, bibliotekar, ekonomistka, strojnik, učiteljica, kmetica? V: Mavricij Scheyer – gozdarski strokovnjak in družbeni delavec v Radečah. Prah J. (ur.). Radeče. Študijski krožek »Mauritius«: 8–9.

Kalin, D., 2014. Železni most čez Savo v Radečah V: Mavricij Scheyer – gozdarski strokovnjak in družbeni delavec v Radečah. Prah J. (ur.). Radeče. Študijski krožek »Mauritius«: 72–87.

Kaj bode gozde (boršte) naše djalo v boljši stan? Novice, gospodarske, obrtniške in narodne, 1869, št. 35, str.

279–280.

Kako se seje seme gozdnih (borštinih) dreves? Novice, gospodarske, obrtniške in narodne, 1873, št. 10, str. 73–74.

Oglasnik. Novice, gospodarske, obrtniške in narodne, 1871, št. 33.

Oglasnik. Novice, gospodarske, obrtniške in narodne, 1877, št. 9.

Oglasnik. Novice, gospodarske, obrtniške in narodne, 1879, št. 15.

Perko, F., 2007. Gozdarstvo je naravnano dolgoročno. Gozdarski vestnik, št. 65 (7–8).

Perko, F., 2011. Gozd lahko živi brez človeka, ljudje ne morejo brez gozda. Ljubljana, Zveza gozdarskih društev Slovenije, Gozdarska založba Jutro, 223 str.

Pintarič, R., 2014. Pomen delovanja Mavricija Scheyerja za lokalno skupnost V: Mavricij Scheyer – gozdarski strokovnjak in družbeni delavec v Radečah. Prah J. (ur.). Radeče. Študijski krožek »Mauritius«: 10.

Posestnikom gozdov. Novice, gospodarske, obrtniške in narodne, 1871, št. 16, str. 213–214.

Scheyer, M., 1869. Navod, kako naj ravnaajo posamezni kmetje in cele soseske z gozdom. Ljubljana: Založil deželni odbor Kranjski. 43 str.

Scheyer, 1872. Tablice iz katerih se zveje, kako se obsežek lesa v kubične metre prerajta. Ljubljana: Janez Giontini. 59. str.

Schollmayer F. 1874. Naznanila, št. 58, str. 64.

Prah, J. (ur.), 2014. Mavricij Scheyer – gozdarski strokovnjak in družbeni delavec v Radečah. Radeče, Študijski krožek »Mauritius«: 111 str.

Prah, J., 2014 a. Gozdni prostor skozi čas V: Mavricij Scheyer – gozdarski strokovnjak in družbeni delavec v Radečah. Prah J. (ur.). Radeče. Študijski krožek »Mauritius«: 97–108.

Samec, D., 2014. S poti do bibliografije Mavricija Scheyerja V: Mavricij Scheyer – gozdarski strokovnjak in družbeni delavec v Radečah. Prah J. (ur.). Radeče. Študijski krožek »Mauritius«: 49–71.

Zelič, O. Z., 2014. Mavricij Scheyer, njegovo življenje in delo V: Mavricij Scheyer – gozdarski strokovnjak in družbeni delavec v Radečah. Prah J. (ur.). Radeče. Študijski krožek »Mauritius«: 13–48.

Winkler, I., 1996. Gospodarjenje z zasebnimi gozdovi. Študijsko gradivo za višješolski študij. Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo, Ljubljana, 129 str.